

DOXOLOGIA
DEI SANCTI,
ET SANCTIFICATORIS SANCTE COLENDI,
EX SANCTIFICATIONIBUS LEVITICI.

Afferre Domino, filii Dei: afferre Domino filios arietum.

Afferre Domino gloriam et honorem: adorate Dominum in atrio sancto eius.

Offerre holocausta, mincha, pacifica, pro peccato: victimæ et holocausta vestra pinguefiant.

Holocausta medullata offerre cum incenso arietum: offerre boves cum hircis.

Verum jam holocausta, et pro peccato noluiti, Domine: cum apparuit Christus vera pro peccato victima, et dixit: Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam, Deus: Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei.

Immola Deo sacrificium laudis: et redde Altissimo vota tua.

Sacrificium laudis honorificabit eum: et illo iter, quo ostendet tibi salutare suum.

Sacrificium Deo spiritum contribulatus: cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies.

Dirigatur, Domine, oratio nostra, sicut incensum in conspectu tuo: elevatio manuum nostrarum, sic sacrificium vespertinum.

Sicut in holocausto arietum et taurorum: et sicut in millibus agnorum pinguium.

Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo, ut placeat tibi: quoniam non est confusio confidentibus in te.

El nunc sequimur te in toto corde: et timemus te, et querimus faciem tuam.

Ignem divinum in altari cordis nostri, Domine Jesu, jugiter inflamma: quem venisti mittere in terras, et voluisti vehementer accendi.

Elegit et excelsum fecit Dominus Aaron: statuit ei testamentum æternum: ut doceret Jacob testimonia, et in lege sua lucem daret Israeli.

Dedit illi sacerdotium gentis: sacrificia eius quotidie igne consumpsit.

Complevit Moses manus illius: et unxit eum oleo sancto.

Induit eum stolam gloriæ: tiara coronavit eum: in vasis virtutis.

Quasi stella matutina in medio nebulae, et quasi sol refulgens: sic ille effulsit in templo Dei.

Oblatio regis excelsi in manu ejus: libavit ad basin altaris de sanguine uvæ.

Tunc exclamaverunt filii Aaron, in tubis duc-

tilibus sonuerunt: vocem magnam dederunt psallentes Domino.

Cecidit omnis populus in faciem suam, adorans Dominum: et dedit preces omnipotenti Deo excelso.

Tunc descendens manus suas extulit in omnem congregationem Israel: benedixit ei in nomine Domini.

Iteravit orationem suam, petens dari populo juventutem cordis, et fieri pacem in Israel, per dies sempiternos.

Nadab et Abiu obtulerunt ignem alienum: ignis egressus a Domino devoravit eos.

Separavit Dominus animalia munda ab immundis: vetuit ne immundis contaminarent animas suas.

Sanxit in partu, in lepra, in fluxu seminis et sanguinis, purificationem, dicens: Sancti estote, quia ego sanctus sum.

Sanxit in die expiationis dari sortem caprorum, et pontificem explare Sancta sanctorum.

Sanguinem omnem et adipem sibi depoposuit: quia in manu ejus est mors et vita nostra.

Sanxit legitima matrimonii: ne quis ad proximum sanguinis accedat.

Sanxit tam sacerdotes, quam victimas esse sine macula: quia ipse sanctus est, et sanctificans eos.

Sanxit celebrare phase, per octiduum, sabbata et tabernacula: ferias sanctas Domino.

Buccinare in neomenia tuba: in insigni die sollemnitatis Israel.

Sanxit sabbatum terræ, sanxit letum jubileum: et in eo remissionem cunctis habitatoribus terræ.

Sanxit leges votorum, primogenitorum, decimarum: et *cherem*, sanctum sanctorum Domino.

Vovete, et reddite Domino Deo vestro: omnes qui in circuitu ejus offeritis munera.

Non fecit taliter omni nationi: caeremonias, et judicia sua non manifestavit eis.

Mirabilia testimonia tua, Domine: ideo scrutata est ea anima mea.

Da mihi intellectum, et scrutabor mandata tua: considerabo mirabilia de lege tua.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto: sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula seculorum. Amen.

COMMENTARIA
IN NUMEROS.

ARGUMENTUM.

Liber hic hebraice a sui initio dicitur נומרים *vedabber*, id est *locutus est*. Graeci ἀριθμοί, et eos secuti Latini *Numeros* eum vocaverunt, eo quod liber hic a censu et numeratione populi incipiat, quodque multæ capitulationes et numerationes hoc libro percenseantur, uti bella orant in Israel, capite 1; primogenitorum et Levitarum, cap. 3; mansionum in deserto, cap. xxxiii. Denique eo quod hoc libro Hebraei in suos numeros, id est ordines, turmas et acies distribuuntur: numerus enim subinde accipitur pro certa ratione atque ordine, ut apud Virgilium, *Aeneid.* XI:

Etruscisque duces equitumque exercitus omnis,
Compositi numero in turmas.

Sic milites dicebantur referri in numeros, cum in suos ordines distribuebantur, in eorumque catalogum inscribebantur.

Materia libri est, partim historia peregrinationis Hebraeorum per desertum tendentium in Chanaan: hanc enim in Exodo ceptam hic pertexit Moses; partim variae numerationes, partim præcepta Dei positiva. hinc inde immixta. «Numeri, inquit S. Hieronymus in *Prologo Galatæ*, nonne totius

Arithmeticæ, et prophetiæ Balaam, et quadraginta duarum per eorum mansionum mysteria continent?» Ob novam hanc materiam, nova est hic sectio Pentateuchi, novusque liber Numerorum, a Levitico et aliis dissectus et distinctus.

Censet Abulensis Mosen *Exodo*, maxime capite xx, complexum esse præcepta moralia sive naturalia, *Levitico* caeremonialia, *Numeris* judicialia. Verum hoc per omnia verum non est: nam et judicialia pertexit *Exodi* xxi et xxii, atque hoc in *Numeris* tam, imo magis caeremonialia, quam judicialia, hinc inde immisceat.

Liber hic complectitur historiam et gesta Mosis ac Hebraeorum, a 2 mense anni secundi egressus eorum ex *Aegypto*, usque ad finem pene vite Mosis, sive peregrinationis 40 annorum in deserto, videlicet usque ad initium mensis undecimi anni quadagesimi. Næ ab illo mense 11 anni quadagesimi incipit sequens liber Deuteronomii, ut patet conferenti vers. 1, cap. 1 *Numer.* cum cap. 1 *Deuteron.* vers. 3. Continent ergo Numeri gesta circiter 39 annorum, videlicet ab anno mundi 2433 usque ad annum 2494, quod fuit ab anno a diluvio 798 ad annum 837.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iniitit numerus filiorum Israel, a vigesimo anno et supra, per singulas tribus, inventique sunt universi 603550.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai in tabernaculo foederis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Aegypto, dicens: 2. Tollite summam universae congregationis filiorum Israel per cognationes et domos suas, et nomina singulorum, quidquid sexus est masculini, 3. a vigesimo anno et supra, omnium virorum fortium ex Israel, et numerabitis eos per turmas suas, tu et Aaron. 4. Eruntque vobisem principes tribuum ac domorum in cognationibus suis, 5. quorum ista sunt nomina: De Ruben, Elisur filius Sedeur; 6. de Simeon, Salamiel filius Surisaddai; 7. de Juda, Nabasson filius Aminadab; 8. de Issachar, Nathanael filius Suar; 9. de Zabulon, Eliab filius Helon. 10. Filiorum autem Joseph, de Ephraim, Elisama filius Ammiud; de Manasse, Gamaliel filius Phadassur; 11. de Benjamin, Abidan filius Gedeonis; 12. de Dan, Abiezer filius Amisaddai; 13. de Aser, Phegiel filius Oehran; 14. de Gad, Eliasaph filius Ducl; 15. de Nephthali, Ahira filius Enan. 16. Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus et cognationes suas, et capita exercitus Israel: 17. quos tulerunt Moyses et Aaron cum omni vulgi multitudine, 18. et congregaverunt primo die mensis secundi, recensentes eos per cognationes, et domos, ac familias, et capita, et nomina singulorum, a vigesimo anno et supra, 19. sicut praeceperat Dominus Moysi. Numeratique sunt in deserto Sinai. 20. De Ruben primogenito Israelis per generationes et familias ac domos suas. et nomina capitum singulorum, omne quod sexus est masculini a vigesimo anno et supra, procedentium ad bellum, 21. quadraginta sex millia quingenti. 22. De filiis Simeon per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina et capita singulorum, omne quod sexus est masculini a vigesimo anno et supra, procedentium ad bellum, 23. quinquaginta novem millia trecenti. 24. De filiis Gad per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis et supra, omnes qui ad bella procederent, 25. quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta. 26. De filiis Juda per generationes et familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 27. recensiti sunt septuaginta quatuor millia sexcenti. 28. De filiis Issachar, per generationes et familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui ad bella procederent, 29. recensiti sunt quinquaginta quatuor millia quadringenti. 30. De filiis Zabulon per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 31. quinquaginta septem millia quadringenti. 32. De filiis Joseph, filiorum Ephraim per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 33. quadraginta millia quingenti. 34. Porro filiorum Manasse per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 35. triginta duo millia ducenti. 36. De filiis

Benjamin per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 37. triginta quinque millia quadringenti. 38. De filiis Dan per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 39. sexaginta duo millia septingenti. 40. De filiis Aser per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 41. quadraginta millia et mille quingenti. 42. De filiis Nephtali per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 43. quinquaginta tria millia quadringenti. 44. Hi sunt, quos numeraverunt Moyses et Aaron, et duodecim principes Israel, singulos per domos cognationum suarum. 45. Fueruntque omnis numerus filiorum Israel per domos et familias suas a vigesimo anno et supra, qui poterant ad bella procedere, 46. sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta. 47. Levitae autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis. 48. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 49. Tribum Levi noli numerare, neque ponas summam eorum cum filiis Israel; 50. sed constitue eos super tabernaculum testimonii, et cuncta vasa ejus, et quidquid ad caeremonias pertinet. Ipsi portabunt tabernaculum et omnia utensilia ejus; et erunt in ministerio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur. 51. Cum proficiscendum fuerit, deponent Levitae tabernaculum: cum castrametandum, erigent; quisquis externorum accesserit, occidetur. 52. Metabuntur autem castra filii Israel unusquisque per turmas et caecos atque exercitum suum. 53. Porro Levitae per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel, et excubabunt in custodiis tabernaculi testimonii. 54. Fecerunt ergo filii Israel juxta omnia quae praeceperat Dominus Moysi.

VER. 1. **LOCUTUSQUE EST DOMINUS.** — puta angelus Dei personam gerens: nam omnia haec per angelum esse dicta et gesta ostendi *Exodi* iii, 2; *Levit.* i, 1. Utitur enim Deus angelis quasi administratoris spiritibus, ut per eos illuminet homines; hic enim congruus et suavis est ordo divinae Providentiae. Licet ergo populus ipsum Deum cum Mose colloquio, eique immediate haec precepta tradidisse existimaret, Moses tamen ex continuo cum eo colloquio, tandem intellexit non esse Deum, sed angelum Dei. Agebat enim cum eo assidue et familiarissime. Ita Abulensis. Postquam ergo Moses agnovit eum esse angelum, eum non adoravit latria, sed in adoratione hae mentem ad Deum angeli Dominum direxit. Itaque angelus hic vocatur Dominus, tum quia Dominum representabat; tum quia populus putabat eum non esse angelum; sed Dominum. Vide dicta *Exodi* xx, 1 et 2.

IN DESERTO SINAI. — Omnia enim haec a capite primo usque ad cap. x, vers. 11, facta sunt in duodecima mansione quae fuit in Sina, uti ostendi *Exodi* cap. xix, vers. 1.

IN TABERNACULO. — Non ergo in ostio tabernaculi, in conspectu plebis (uti alias aliquando) hic cum Mose loquebatur Deus, id est angelus Dei, sed ex ipso Sancto sanctorum, puta ex propitiatorio, ut patet cap. vii, vers. ult.

II.

2. TOLLITE SUMMAM UNIVERSAE CONGREGATIONIS FILIORUM ISRAEL. — q. d. Accipite, sive inite numerum omnium Hebraeorum, sive Israelitarum. Hebraice est, *שׁוּבְרֵי מִן אֲנָשׁוֹ* seu et ros, id est tollite capitulum, hoc est capitale, seu numerate capita omnia Hebraeorum. Septuaginta vertunt, *ἀριθμῶν ἀγῶν*, accipite imperium, ditonem et latitudinem populi, hoc est, numerate populum, ut videatis quousque se extendat ejus imperium et vires; nam in populi numero et multitudine consistit et terminatur populi imperium, jurisdictione et robur.

Nota: Ter in deserto numeratus est populus Primo, in Sina ante fabricam tabernaculi, pro contributione ad eandem faciendam, *Exodi* cap. xxxviii, vers. 25. Secundo, paucis post eam mensibus, scilicet post fabricatum et erectum tabernaculum, idque ob causam mox dicendam. De hoc secundo censu agitur hoc capite. Unde et idem populi hic est numerus eum eo, qui fuit in priore censu, *Exodi* xxxviii, 25. Licet enim inter utrumque censum caesa sint 23 millia, ob adoratum vitulum aureum, tamen alii totidem interim eorum loco subintrarunt, qui videlicet paucis hinc mensibus annum vigesimum expleverant. Tertio, post multos annos numeratus est Israel, non in Sina, sed in campestribus Moab, idque ad distribuendam eis terram promissam, quam jamjam ingressuri erant, de quo agetur inferius, cap. xxxi.

43

Queres, cur hic post paucos menses iteratus sit populi census? Respondeo: Id factum est primo, ad castra Hebraeorum, quae brevi ex Sina munda erant, et aciem bellatorum melius et ordinatius instruendam. Secundo, ut census et numerus multitudinis cuiusque tribus certo et exacte constaret, ad hoc, ut ordinata et apta fieret tribuum omnium, in castris, circa tabernaculum iam recenter erectum dispositio et distributio.

Nota secundo: In hac numeratione singuli numerati persolverunt dimidium siculum. Ita enim iusserat Dominus, Exodi xxx, 12.

Nota tertio: Nulli proselyti, nulli Aegyptii, aut ex aliis gentibus oriundi, quorum magna inter Hebraeos erat multitudo, ut patet Exodi xii, 38, hic numerantur; sed soli et omnes Israelitae masculi (exceptis Levitis) qui annum vigesimum compleverant. Quare nec pueri, nec feminae numerati sunt, quia ob imbecillitatem vel aetatem vel sexum ad bella inepti, divinis calculis ubi non sunt habiti, aut Origines, homil. 1: ubi et huius rei hanc tropologicam causam assignat: «Donec, inquit, inest alicui nostrum vel puerilis, vel lubricus sensus, vel feminea et resoluta segnitias, vel Aegyptios et barbaros mores gerimus, haberi apud Deum in sancto et consecrato numero non meremur. Innumeri enim apud Salomonem dieuntur esse qui pereunt, numerati autem omnes illi qui salvantur,» puta qui cum hoste bellant, decertant et vincunt; hinc suis ait Christus: «Vestri capilli capitis omnes numerati sunt;» et Psaltes: «Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocat.»

3. A VIGESIMO ANNO ET SUPRA, — quia ab hoc anno aetas bellatorum incipit, indeque porrigitur ad annum sexagesimum, et subinde ulterius; omnes enim et soli illi hic numerantur, qui poterant ad bella procedere, ut patet in enumeratione singularium tribuum; quare plane decrepiti, v. g. ootogenarii, non fuerunt hic annumerati, licet id velit Abulensis.

OMNIUM VIRORUM FORTIUM. — Hinc patet omnes Israelitas mira Dei providentia in deserto fuisse fortes, neminem debilem, neminem ægrum; omnes enim numerati sunt: omnes autem numerati fuerunt fortes, ut hic dicitur; et hoc est quod canit Psaltes: «Non erat in tribubus eorum infirmus.»

4. ERANTQUE VONISUM PRINCIPES TRIBUUM. — Principes tribus erat primogenitus, qui ab ipso capite tribus, sive a patriarcha, v. g. a Juda, derivebat per lineam primogenitorum descendebat; simili modo principes familiarum, de quibus cap. xxvi, erant primogeniti istius familie. Sic et nunc in monarchia regnis, maxime in Scotia, Hibernia, Anglia, principes familiarum sunt primogeniti, et qui ab his primo descendunt, eisque quasi dicitur tota familia in rebus civilibus, in bellis, ino et in injuriis uticendis indivise adheret. In castris enim tota pene vis belli consistit in

duce et principe. Unde melior et «formidolosior est exercitus cervorum duce leone, quam leonum duce cervo.» Brasidas apud Thucydidem, «tria requirebat in bono milite: velle, vereri, obedire;» ita «in duce tria requiruntur: sapientia, fortitudo, vigilantia.» Unde Carolus V aiebat se in castris optare duces Italum; Itali enim vigiles sunt, sagaces et animosi. Tales sæpe sunt, vel præsumuntur esse primogeniti: quare hic in duces eliguntur.

Excipe hic principes Levitarum: hi enim non erant semper primogeniti, sed ad placitum constituebantur; id colligitur ex eo quod Elisaphan princeps Caathitarum patrem habuit Oziel, minimum natu filiorum Caath, filii Levi, ut patet cap. iii, vers. 19 et 30.

Allegorice et tropologicæ, hi 12 principes representant duodecim Apostolos, virosque Apostolicos, qui totum Israel, id est omnes Gentes, ex Aegypto, id est ex angustiis peccati, eduxerunt, a Pharaone, id est diabolo, liberarunt, atque in Chanaan, id est cœlum deduxerunt. Ita Thomas duxit Indos, Andreas Aethiopes, Joannes Asianos, Thaddeus Mesopolamios, Chanaanæus Aegyptios, Bartholomæus Armenios: hi nobis sint stimuli. Audiant sacerdotes, audiant Theologi, audiant Pastores et Prælati, audiant Religiosi S. Chrysostomum, homil. 47 in Math. : «Si duodecim homines, inquit, puta Apostoli, totam pene farinam orbis fermentarunt; animo versa quanta sit nostra malignitas atque ignavia, qui cum jam innumeri simus, has gentium reliquias convertere non possumus, qui vel mille mundis satisfacere deberemus.»

Respice nos ex alto, Domine Jesu, emitte in nos ignem, quem venisti mittere in terram, et voluisti vehementer accendi. Misisti hunc ignem, ut alios taceam, in S. Xaverio, ut duceret Indos et Japonios; in Gasparem Barzeam, ut duceret Armuzios; in Andream Oviedo, ut duceret Abassinos, in Mattheum Ricciom, ut duceret Sinas; in Josephum Anchieta, ut duceret Brasiliis: emitte eundem in nos.

O Societas Jesu (liceat enim filio matrem dulcissimam alloqui, cui se omnia sua debet), que regnum Jesu totæ orbe propagare satagis, que spiritum Jesu Apostolicum a teo accepisti, que terras et maria permas usque ad Sinas et Indos, que cosmopolitam te reputas, que famem, sitim, æstus, frigora, naufragia, persecutiones, mortes, martyria pro Jesu fortiter subis; que aureis charitatis alis gentes barbaras, pauperes, miserias complecteris; que innumera animarum millia in infernum ruentia liberas, et in cœlum traducas: macte animo, perge que pergis, age fortiter quod agis, non pareas dudum, sanguini, vitæ usque: «Intende, prospere procedi, et regna.» «Fru fructus labori tuo: erit merces operi tuo, et merces magna nimis, cum post te greges animarum salvandarum duces, que tibi in omnem

eternitatem, coram Deo et angelis, salutem suam acceptam ferent.

Ardua per præceps gloria vadit iter.

5. DE RUBEN. — Nota: Tribus et patriarchæ, puta 12 filii Jacob hic recensentur ordine tori, ut scilicet primo numerentur filii primæ uxoris Jacob, puta Liæ: scilicet primo, Ruben; secundo, Simeon; tertio, Juda; quarto, Issachar; quinto, Zabulon; deinde Rachelis, scilicet sexto, Ephraim; septimo, Manasse; octavo, Benjamin; tertio ancillarum, scilicet nono, Dan; decimo, Aser; undecimo, Gad; duodecimo, Nephthali: ubi nota confusum esse ordinem in Nephthali; nam Nephthali, uti et Dan, filius erat Bale, ac consequenter præponendus erat Aser et Gad, filius Zolphæ; tertia enim Jacobi uxor fuit Bala, quam ei pro se substituit Rachel, utpote sterilis: quarta vero Jacobi uxor fuit Zelpha, quam Jacobo addidit Lia, cum parere desineret.

Alius harum tribuum est ordo paulo post, vers. 20 et seq. ubi inquit numerus capitum in singulis tribubus: ibi enim describitur ordo metationis castrorum, quem queque tribus habebat circa tabernaculum. Unde ibi primi sunt Ruben, Simeon et Gad, qui ad Meridiam tabernaculi castra sua metabantur; secundi sunt Judas, Issachar et Zabulon, qui erant ad Orientem tabernaculi; tertii sunt filii Rachelis, puta Ephraim, Manasse et Benjamin, qui erant ad Occidentem tabernaculi; quarti sunt Dan, Aser et Nephthali, qui erant ad Septentrionem tabernaculi, de quo plura capite sequenti.

9. FILIORUM AUTEM JOSEPH: DE EPHRAIM. — Nota: Tribus Joseph fuit a Jacobo patre in duas divisa, scilicet in Ephraim et Manasse, qui fuerunt duo Josephi filii, ab avo Jacobo adoptati, uti dixi Genes. xviii, 5.

Rursum, Ephraim hic præponitur Manasse, quia ei ab avo Jacobo prælatum est Genes. xlviii, 19; ideoque Josephus, lib. III Antiq. cap. xi, ait Ephraim successisse patri, esseque et vocari tribum Joseph: Manasse vero surrogatum esse Levi ad explendum numerum 12 tribuum, juxta 12 filios Jacobi. Hi enim fuerunt 12 Patriarchæ, id est, duodecim capita et principes tribuum ex se progenitarum. Nam Levi hic et alibi non numeratur, ut patet vers. 49.

46. HI NOBILISSIMI. — Hebraice קריאי הקדוה קריאי haeta (quos Hispani simili voce nuncupant criados del Rey), id est, vocati congregationis, qui scilicet e tribu a Mose evocati et selecti sunt in principes tribuum, quique ab eo evocari solent ad concilium, in quo de communi populi et tribuum bono tractabatur. Ita Vatablus et Olesner. Chaldaeus vertit, hi nuncupati congregationis, id est, hi illustres et famosi, utpote principes tribuum.

Triplex iter ergo hi 12 principes dicuntur keri, id est vocati: primo, quia vocati fuerant a Deo et

Mose, ut essent principes et duces populi per desertum in Chanaan. Secundo, quia vocabantur ad senatum et concilium. Tertio, vocati, id est nominati, famosi, insignes, illustres in populo. Huc alludit S. Paulus quando, Rom. i, 4, et sæpe alibi ait: «Paulus vocatus Apostolus.» Hi enim 12 principes tribuum fuerunt typus duodecim Apostolorum. Unde primo, sicut hi vocati sunt a Mose ad principatum, ita Apostoli vocati sunt ad apostolatam, id est, principatum Ecclesie. Secundo, sicut hi erant senatus et concilium Synagoge, ita Apostoli Ecclesie. Tertio, sicut hi erant vocati, id est nominati et famosi, ita et Apostoli.

17. QUOS TULERUNT MOYSES ET AARON CUM OMNI VULGI MULTITUDINE. — «Tulerunt,» id est, conscripserunt et convocarunt tanquam populi primales et principes. Hebraeus, Chaldaeus et Septuaginta v. vulgi multitudinem ad seq. versus referant, sed eodem fere sensu. Sic enim habent, et accepti Moses et Aaron viros illos, quos vocarunt, vel declararunt per nomina, punctum; et omnem congregationem congregaverunt primo die mensis, etc.

20. PER GENERATIONES, ET FAMILIAS, AC DOMOS SUAS. — Generatio, sive cognatio hic communis est ad familiam et domum: vox ergo et hic significat id est, g. d. «Per generationes,» id est, per familias et domos; familia enim amplam generationem, sive cognationem significat, et plures sub se domos complectitur: domus vero est particularis quælibet familia, sive cognatio.

Hoc ergo ordine factus est hic populi census, ut primo Moses et Aaron intrinent numerum familiarum cuiusque tribus; deinde numerentur omnes domos, sive particulares familias cuiusque communis familie, sive cognationis; tertio numerarentur capita cuiusque domus (1).

47. LEVITE AUTEM IN TRIBU FAMILIARUM SUARUM NON SUNT NUMERATI CUM EIS. — Non quod Levitis ad bellum procedere et pugnare vetum esset; contrarium enim patet in Machabæis, qui, cum u Levitæ essent, fuerunt tamen pugnacissimi, et in Levitis qui cum Mose coeiderunt adoratores vituli aurei, Exodi xxxii, 28. Non enim Levitæ veteris legis talia sacra tractabant, qualia tractant sacerdotes legis novæ, qui proinde bello et sanguinis effusione abstinere debent: sed quod in

(1) Quod in omnibus, quos singulis tribus dederunt numeris, nulle plane comparant unitates supra denarios adjectæ, hanc rationem dat Rosenmüllerus: «Census, ait, qui hic describitur, ille erat institutus, ut si ex Israelitis, qui ad militiam apti essent eligerentur, et suo quisque loco in exercitu collocaretur. Hos igitur electos disposuit Moses, plane ut etiamnum in nostris exercitibus fieri solet, in centurias et decurias, relictis singulis, qui redundarent, tanquam vigesimum annum jam attingent. Ex his relictis sumebatur procul dubio, si in centurias et decurias in loca eorum, qui mortui essent alia ex causa ad militiam inepti facti essent, alii essent restituendi. In hoc autem capite ita tantum numerantur, qui centurias et decurias plebant: hinc factum est, ut nulle unitates supra decadas occurrant.»

castrorum metatione Levite non collocarentur cum aliis tribubus, eo quod circa ipsum tabernaculum ejus ministeris deputati versarentur, ut patet vers. 30, ideoque a 12 tribubus secreti essent, tanquam pars et tribus Domini, ejus servitio dicata.

30. ET QUIDQUID AD CEREMONIAS PERTINET, — id est, omnia vasa, omnisque supellex pertinens ad cultum, ritus et ministeria tabernaculi; unde hebraice est, *et quidquid ad illud*, scilicet tabernaculum, pertinet.

AC PER GYRUM TABERNAculi METABUNTUR. — Per tabernaculum hic simul ejus atrium intellige, *q. d.* Levite circa atrium, quasi custodes et ministri ejus, castra sua metabuntur, ne alii, utpote laici, ad atrium et tabernaculum propius castra mententur, idque ad atrii et tabernaculi, Deique ipsius cultum et reverentiam.

Erant ergo Moses et Aaron ad ostium tabernaculi, puta ad Orientem; Gersonite vero ad Occidentem tabernaculi; Merarite ad Aquilonem; Caathite ad Meridiem, ut dicitur cap. iii; hisce deinde undaeque se circumfundeant 12 tribus.

31. CUM CASTRAMETANDUM, — cum castra locanda et figenda erunt; opponitur enim metatio castrorum profectio eorumdem.

QUISQUIS EXTERNORUM ACCESSERIT, OCCIDETUR, — *q. d.* Si aliquis qui non est de tribu Levi accesserit, ut figat castra cum Levitis, juxta atrium; aut tabernaculum deponere et erigere, vel portare presumpserit, occidetur, vel a iudice, vel a Deo peculiari vindicta. Statuit hoc Deus, ut dixi, ob reverentiam loci sacri, puta tabernaculi quod erat quasi templum mobile Hebraeorum per desertum; unde subdit: « Ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel, » si videlicet ipsi contra mandatum hocce meum ad atrium tabernaculi accedere, et castra metari presument.

32. PER TURMAS ET CUNEOS. — Hebraice, *per vexilla sua*, de quibus cap. sequenti.

33. ET EXCURBARENT IN CUSTODIS TABERNAculi TESTIMONIUM, — *q. d.* Levite vigilanter custodiant tabernaculum, ejusque vasa, maxime ne quis externorum accedat, aut illud polluat. Dicitur « tabernaculum testimonium, » id est legis, quia continebat tabulas lapideas divinae legis, sive Decalogi, ut dixi *Exod. xxv, 16.*

Allegorice, Israelite et duodecim eorum tribus significant fideles omnium gentium, qui numerati sunt et inscripti catalogo Ecclesiae, ac libro vitae, saltem mechoate. Huc alludit Christus, *Matth. xix, 28*, ubi ait Apostolos judicatos 12 tribus Israel, id est omnes fideles omnium gentium; et S. Paulus, *Rom. ix, 8*, ubi docet fideles quosvis esse Israelitas, et filios Abraham, non secun-

dum carnem, sed secundum spiritum. Et S. Joannes, *Apor. xxi, 10 et 12*, ubi vidit Jerusalem novam descendentem de caelo, habentem portas 12, et eis inscripta nomina 12 tribuum Israel; nam 12 tribus significant universitatem Sanctorum: duodenarius enim est numerus perfectus, ideoque est symbolum universitatis; de hoc plura dicam cap. ii, vers. 2, *Quaest. III.*

Tropologice Rupertus: Haec, ait, nomina omnium nostrum professionem significant, qui in presenti vita currimus, atque non in nube et mari, sed in eo quod per haec significatum est, baptizati sumus, ac spiritualem escam manducamus, et spiritualem potum bibimus de petra, quae jam non in figura, sed in veritate est Christus. *Ruben* ergo est, qui multos Deo parit filios: *Ruben* enim hebraice idem est, quod videtur filios. *Elisur* idem est, quod pater meus fortis. *Sedeur* idem est, quod uberum lux. *Simeon* est audiens tristitiam, vel obediens. *Salamiel* idem est, quod retribuens mihi Deus, vel pax mea Deus. *Surisaddai* est continens ubera mea, vel fortis meus Dominus. *Judas* est confessio. *Nahasson* est serpentinus (prudens et serpens), vel angurium. *Aminadab* est populi mei spontaneus. *Issachar* est merces. *Nathanael* est donum Dei. *Suar* est pusillus. *Zabulon* est habitaculum fortitudinis, vel doloris. *Eliab* est Deus meus pater. *Helon* est exercitus fortitudo. *Joseph* est augmentum. *Ephraim* est frugifer, vel crescens. *Elisama* idem est, quod Deus meus audit. *Ammiud* est populus meus inclutus. *Manasse* est oblitio. *Gamaliel* est retributio Dei. *Phadassur* est redemptio fortis. *Benjamin* est filius dextrae. *Abidan* est pater meus iudex. *Gedeon* est successio iniquitatis; perperam enim Rupertus ex S. Hieronymo in *Nomin. Hebr.* (qui liber non videtur esse S. Hieronymi, aut certe haec, et similia parum congrua, ei a sciolo aliquo inserta sunt) *Gedeon* putat idem esse, quod tentatio iniquitatis. *Dan* est iudicium. *Abiezer* est frater meus adiutor. *Ammisaddai* est populus meus sufficiens. *Aser* est beatus. *Phegiel* idem est, quod occurrit mihi, Deus. *Ochran* idem est, quod turbavit eos, puta infernales potestates. *Gad* est accinctus. *Elisaph* idem est, quod Deus meus congregavit. *Duel* idem est, quod cognoscit Deum. *Nephtali* est distortuens, vel luctans. Rupertus ex S. Hieronymo, *Nephtali*, ait, idem est, quod *וְיָ פָאָה בָּא* *pala li*, id est dilatavit me; verum haec vox est origo nominis *Nephtali*, sed prior jam dicta, ut patet *Genes. cap. xxx, vers. 8*. *Ahira* est fratris mei amicus. *Heenan* est nubes. Tales debent esse veri Israelite, filii Abraham, puta fideles; maxime Principes et Praelati Ecclesiae, quibus haec omnia sigillatim adaptat Rabanus.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Disponuntur castra duodecim tribuum Israel circa tabernaculum, per quatuor mundi plagas, in quatuor acies: quo tropologice significatur reges, principes et quoslibet fideles Ecclesiam protegere et propugnare debere.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: 2. Singuli per turmas, signa, atque vexilla, et domos cognationum suarum, castrametabuntur, filii Israel, per gyrum tabernaculi foederis. 3. Ad Orientem Judas figet tentoria per turmas exercitus sui; eritque princeps filiorum ejus Nahasson filius Aminadab. 4. et omnis de stirpe ejus summa pugnantium, septuaginta quatuor millia sexcenti. 5. Juxta eum castrametai sunt de tribu Issachar, quorum princeps fuit Nathanael filius Suar. 6. et omnis numerus pugnatorem ejus, quinquaginta quatuor millia quadraginti. 7. In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon; 8. omnis de stirpe ejus exercitus pugnatorem, quinquaginta septem millia quadringenti. 9. Universi qui in castris Judae annumerati sunt, fuerunt centum octoginta sex millia quadringenti, et per turmas suas primi egredientur. 10. In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedeur. 11. et cunctus exercitus pugnatorem ejus qui numerati sunt, quadraginta sex millia quingenti. 12. Juxta eum castrametai sunt de tribu Simeon, quorum princeps fuit Salamiel filius Surisaddai. 13. Et cunctus exercitus pugnatorem ejus qui numerati sunt, quinquaginta novem millia trecenti. 14. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Suar, 15. et cunctus exercitus pugnatorem ejus qui numerati sunt, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta. 16. Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben, centum quinquaginta millia, et mille quadringenti quinquaginta per turmas suas: in secundo loco proficiscuntur. 17. Levabitur autem tabernaculum testimonii per officia Levitarum et turmas eorum: quomodo erigetur, ita et deponetur: singuli per loca et ordines suos proficiscuntur. 18. Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps fuit Elisama filius Ammiud. 19. Cunctus exercitus pugnatorem ejus, qui numerati sunt, quadringenta millia quingenti. 20. Et cum eis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur. 21. cunctusque exercitus pugnatorem ejus qui numerati sunt, triginta duo millia ducenti. 22. In tribu filiorum Benjamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis. 23. et cunctus exercitus pugnatorem ejus qui recensiti sunt, triginta quinque millia quadringenti. 24. Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim, centum octo millia-centum per turmas suas: tertii proficiscuntur. 25. Ad Aquilonis partem castrametai sunt filii Dan, quorum princeps fuit Abiezer filius Amisaddai. 26. Cunctus exercitus pugnatorem ejus qui numerati sunt, sexaginta duo millia septingenti. 27. Juxta eum fixere tentoria de tribu Aser, quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran. 28. Cunctus exercitus pugnatorem ejus qui numerati sunt, quadraginta millia et mille quingenti. 29. De tribu filiorum Nephtali princeps fuit Ahira filius Enan. 30. Cunctus exercitus pugnatorem ejus, quinquaginta tria millia quadringenti. 31. Omnes qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti; et novissimi proficiscuntur. 32. Hic numerus filiorum Israel, per domos cognationum suarum et turmas divisi exercitus, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. 33. Levitae autem non sunt numerati inter filios Israel; sic enim praeciperat Dominus Moysi. 34. Feeeruntque filii Israel, juxta omnia quae mandaverat

Domini. Castrametati sunt per turmas suas, et profecti per familias ac domos patrum suorum.

2. SINGULI PER TURMAS, SIGNA ATQUE VEXILLA, ET DOMOS COGNATIONUM SUARUM CASTRAMETABUNTUR. — Hebraice, *singuli juxta vexillum suum, in signis domus patrum suorum castrametabuntur*. Unde videtur quod præter vexillum unum commune uni aciei, fuerint alia quoque vexilla specialia domorum, id est familiarum, vel potius tribuum singularum; quælibet ergo tribus præter unum commune et archiduale, videtur insuper aliud proprium habuisse vexillum (1).

Quæres primo, quomodo hæc dispositio castrorum et tribuum duodecim circa tabernaculum sit facta? Pro responsione nota tabernaculum, et atrium ambiens tabernaculum, quadratum vel potius quadrangulum fuisse. Nam atrium in longitudine habebat cubitos fuisse, in latitudine quinquaginta; latus ergo meridionale et septentrionale (quæ erant latera longitudinis) habebant singula centum cubitos. Unde sequitur castra Hebræorum circa atrium disposita fuisse in quadrum, fuisseque quadrata, quæ castrorum figura est optima, inquit Vegetius tractans de re militari.

Tradunt Hebræi Israelitas ita castrametatos fuisse circa tabernaculum, ut unum milliare interferret, hoc est spatium mille passuum, idque tum reverentie, tum spatii et commoditatis causa; et hoc fuisse iter sabbati, qui in sabbato non licebat ulterius progredi. Quod si verum est, magna fuit et millorum milliariam hæc castrorum Israelis expansio in deserto. Sic jussit Deus ut ara præcederet castra in transitu Jordanis ad spatium cubitorum bis mille, *Josue* III, 4: intellige hæc de castris laieorum; nam castra Levitarum custodiendum tabernaculum erant juxta ipsum circummeica, ut et habitatio Moysi et Aaronis, nunc

Deo: Circa atrium erat primum quadratum, seu castra quadrata Levitarum; nimirum Moysi et Aaron erant ad Orientem, ad ingressum atrii; Gersonites erant ad Occidentem, Merarites ad Aquilonem, Caathites ad Meridiem; post hos erat secundum quadratum, seu castra quadrata aliorum Israelitarum, puta duodecim tribuum, quæ distribute erant circa atrium et castra Levitarum, ita ut ad quodque latus quadrati, sive ad quælibet mundi plagam dispositæ essent tres tribus, ac consequenter duodecim tribus ita collocatæ faciebant quatuor terminos sive acies, atque in quolibet termino sive acie, prima erat tribus aliqua insignior, quæ cæteris præbat, eratque quasi archiduales, ut scilicet hæc ratione quatuor tribus insigniores, quasi archiduces, munirent

(1) Totus Israelitarum exercitus in quatuor agmina erat divisa, quorum quodvis unum signum habuit. Singulorum tribuum et familiarum signa vocantur *tribus*. Hæc igitur erant signa minoræ, ut in exercitiis Romanorum signa singularum cohortum.

quatuor cornua et latera exercitus, a quibus cætere tribus et castra omnia denominabantur, ut vexillum Ruben, verbi gratia, indicabat et denominabat omnia castra ad Meridiem sita. Ruben enim senior erat Simeone et Gad assecis suis ad Meridiem, et ita de cæteris. Itaque ad Orientem expansum erat vexillum primæ aciei, puta archiducis Judæ, sub quo ordine suo ad hanc latus consequbatur, primo Issachar, deinde Zabulon. Ad Austrum erat vexillum Ruben, sub quo pone erat Simeon, deinde Gad. Ad Occidentem erat vexillum Ephraim, sub quo pone erat Manasses, deinde Benjamin. Ad Septentrionem denique erat vexillum Dan, sub quo pone erat Aser, deinde Nephthali. Egyptios autem et Gentiles alios, qui Hebræos ex Ægypto secuti fuerant, visumille est his fuisse immixtos; unde simul cum eis murmurare et murmur concitare solebant.

Nota: Inter omnes archiduales et prima tribus ad Orientem sita erat Judæ. *Primo*, quia hæc tribus erat numerosior et fortior, ideoque regnum illi a Jacobo consignatum est, *Genes.* XLIX, 10, ut scilicet tribus hæc regia et fortissima suam regem facilius tueri posset. *Secundo*, quia ex hæc tribu nasciturus erat Christus. Ita Theodoretus hic, *Quest.* III. Tribus vero Dan fuit ad Aquilonem, quia ab Aquilone panditur omne malum; ex Dan autem nascetur pessimus Antichristus. Ita Rupertus et Radulphus in cap. XXIV *Levit.*

Nota *secundo*: Hic quadratus tribuum situs et ordo tantum erat tunc, cum castra figebant: nam cum ea movebant, alius erat ordo; non enim agmine quadrato, sed longo et extenso singulæ tribus alie post alias seorsim incedebant, ut patet vers. 9.

Tropologie, quomodo quæque secundum signa sua, id est ordinem et gradum vocationis, gratiæ et status sibi dati vivere, in eoque quiete sese continere debeat, docet Origenes hic, *homil.* 2.

Quæres *secundo*, quæ et qualia insignia habuerint hæc quatuor archiducum tribuum vexilla? Tradunt Hebræi et Rabini scribentes in hoc caput, vexilla hæc habuisse effigies quatuor animalium, scilicet leonis, hominis, bovis et aquilæ. Hebræos sequitur Andreas Masius in cap. VI *Josue*, vers. 9, ubi sic ait: « Tradunt Hebræi primum vexillum principilaris tribus Judæ cum suis habuisse effigiem leonis pro insigni; secundum vexillum Rubenitarum habuisse hominis effigiem cum mandragoris, quæ ad matrem attulerat Ruben, *Genes.* XXX, 14; tertium vexillum Ephraim habuisse imaginem bovis; quartum Danitarum habuisse effigiem aquilæ. Quæ sane apto typo significabant proprietatum nostrum, scilicet Christum arenamque ejus, scilicet Ecclesiam, quæ inter hæc quatuor vexilla sita erat, per quatuor

Evangelistarum signa ad omnes mundi plagas diffundenda esse. » Idem docent Vilalpandus, *De Templo*, tom. II, part. II, lib. V, disput. 2, cap. XXIX, et Hieronymus Prado in cap. I *Ezech.*, pag. 44, qui ex Hebræis ita hæc describit: « Singuli duces tribuum propria gestabant insignia, parentum scilicet stemmata in vexillis depicta. Ad Orientem ergo, supra papilionem Naasson primogeniti Judæ colucebat vexillum viridis coloris, quem sibi colorem assumpsit, quoniam in viridi lapillo smaragdo scilicet parentis Judæ nomen erat exaratum in Rationali Pontificis, hoc est in bulla ejus pectoralis, in qua visebatur jus civilitatis et nobilitatis Israelitarum, puta singularum duodecim tribuum; in quo vexillo depictus erat leo, stemma et hieroglyphicum parentis Judæ; nam hunc leonem comparaverat Jacob dicens: Catulus leonis Judæ. Ad Meridiem, supra tentorium Elifur filii Ruben eminebat vexillum rubrum, referens colorem sardii, in quo erat nomen patris, puta Ruben, scriptum in Rationali; symbolum autem in hoc vexillo depictum visebatur humanum caput, eo quod Ruben esset primogenitus et familie caput. Ad Occidentem, surgebat in altum supra tentorium Elisama filii Ephraim vexillum aureum, in quo exaratum visebatur caput vituli (eo quod avus ejus Joseph per visionem vitulorum sive boum, prædixisset et providisset fami Ægypti: unde et Ægyptii eum specie bovis colerunt, vocaruntque Apin vel Serapin, ut dixi *Genes.* XLI, in fine; unde et Moses postea, *Deuter.* XXXIII, 17, benedicens tribum Joseph, puta Ephraim, ait: « Primogeniti tauri pulchritudo ejus »). Aureus vero color chrysolithi, in quo scriptum erat nomen Ephraim in Rationali. Ad Aquilonis plagam, fluctuabat super tentorium Abiezor filii Dan variegatum signum ex albo et rubro colore ad instar jaspidis (ita Prado, sed verius est Dan in Rationali fuisse inscriptum carbunculo, ut dixi *Ezod.* XXVII, 18; adde jaspides ferre esse virides, non albos et rubros), in quo ceclatum erat nomen Dan in Rationali: hujus stemma fuit aquila serpentibus inimica, ab archiduce vice serpentis electa, quoniam avis Jacob parentem Dan contulerat colubro, dicens: Fiat Abiezor posuit aquilam, quæ unguibus arreptum gestaret colubrum vel draconem; quod Laedæmoniorum quoque fuit stemma, quo etiam ipsi obsignarunt litteras ad Judæos consanguineos suos transmissas, » ut testatur Josephus, lib. XII *Antiqu.* cap. V. Sic apud Plutarchum legimus aquilam C. Mario reditum cum summa gloria et triumpho portendisse, cum anguem unguibus arreptum dilacerasset, et in aquas abjecisset, atque inde occasum versus avolasset:

Sic aquilæ clarum firmavit Jupiter omen,
Partibus innotuit oculi Patris ipse sinistra.

Gestarent ergo hæc tribus gentilitia familie et parentum suorum stemmata pro insigni et vexillo: unde in Hebræo hæc vexilla vocantur *signa patrum suorum*.

Porro hæc insignia quatuor animalium censet Prado significari a Psalle, *Psalms.* LXVII, cum loquens de castris Hebræorum ait: « Animalia tua habitabant (id est habitabant) in ea, » *q. d.* In tua hereditate, in tuis castris, in tuo populo, o Domine, visebantur olim in deserto vexilla insignita figuris quatuor animalium, puta hominis, leonis, aquilæ et vituli. Additque Prado plane videri hæc quatuor animalium figuras desumptas esse ex Cherubinis arcæ; Deus enim sua attributa, majestatem, et gloriam et triumphos per hæc quatuor animalia, quasi stemmata sua significare voluit, ideoque suos Cherubinos ita fieri et fingi jussit, ut horum quatuor animalium speciem referrent, ut dixi *Ezod.* XXV, 18. Hinc et eadem ad castra et populum suum, eorumque vexilla traduxit. Erant enim hæc Dei castra, quorum dux et princeps erat Deus ipse.

Merito ergo castrorum horum pulchritudinem admirans Balaam, eecinit *Numer.* XXV, 8: « Quam pulchra tabernacula tua, Jacob, et tentoria tua, Israel, ut vallis nemorosa, et horti juxta fluvios irrigui, et tabernacula quæ fixit Dominus, » etc.

Quæres *tertio*, quid mystice hæc castra et vexilla significant? Respondet primo ex Philone Vilalpandus, symbolice in his castris Dei totum mundum representari, atque duodecim tribuum insignia significare duodecim signa Zodiaci. Judas enim leonis habet speciem, Ruben aquari, Ephraim tauri, Dan scorpii ab aquila apprehensi. Vide cætera in idea et imagine ab eo expressa, fol. 470, ubi et per quatuor plagas et per quatuor acies, tam Levitarum quam castrorum, quatuor elementa significari docet, scilicet per Mozen et Aaron, qui erant ad Occidentem, ignem; per Gersonitas, qui erant ad Meridiem, terram; per Meraritas, qui erant ad Septentrionem, aquam.

Allegorie, castra hæc significant Ecclesiam Christi, de qua dicitur *Cantic.* VI, 3: « Pulchra tu lana, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata; » hinc et Deus dicitur *sabaoth*, id est acierum et exercituum; hæc etiam de causa castra hæc erant circa tabernaculum, id est templum Dei, illique commensa erant, adeoque ipsa speciem templi sive Ecclesiæ exhibebant, sicuti vicissim ipsum templum speciem castrorum referebat. Unde II *Paralp.* XXXI, 2, dicitur Ezechias constituisse Levitas, qui « canerent in portis castrorum Domini, » id est templi Mozes ergo est Christus, qui in medio duodecim Patriarcharum et tribuum, id est duodecim Apostolorum, in Judæa visus est, adoratusque ut verus creator cæli novi noveque terræ, quatuor stipatus veluti Cherubinis Evangelistas, quos ad quatuor mundi plagas evangelizare transmisit. Hinc Cherubim hæc

Dan pro colubro accepit signum, cur?

bebant speciem hominis, leonis, bovis et aquilae, per quae quatuor Evangelistas adumbrari et de pingi patet *Apoc. IV, 7*, idque passim Patres omnes docent.

Archidamus, teste Plutarcho in *Lacon*, rogatus quantum regionis Spartani possiderent, respondit: « Quantum hasta pertingimus. » Ita Ecclesia tantum regionem occupat, quantum pugnando contra demones, infideles et impios subjugavit, ut possit dicere cum Jacobo: « Do tibi partem unam, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio et arcu meo, » *Genes. XLVIII, 22*; hæc ergo sunt castra, hæc acies Ecclesie. Agis rex cum prohiberetur ad Mantineam pugnare, quod hostes numero vincerent: « Necessè est, ait, contra multos pugnet, qui multis vult imperare. » Ita Apostoli duodecim, contra totum orbem pugnantes, eum sibi et Christo subdiderunt. *Lacæna* filio in bellum proficiscenti porrigenes eunt: « Hoc, ait, pater tuus semper servavit, itaque aut tu idem facito, aut peri. » Idem dicit nunc Ecclesia cuius fidei. Alia cum solemnè pompa coronata interesset, audiens filium in prælio victorem occubuisse, non detracta corona, sed iactabunda proximis dixit: « Multo pulchrius est, o amice, vincenlem in acie mortem oppetere, quam superstitem vincere. » Idem dicit Martyr, qui patiendo, idem doctor et condecorator, qui laborando pro gloria dei occubuit.

E contrario Damatria filium ad se reversum, quod in bello timide et indigne se gessisset, interfecit. *Lacæna* alia ad filium fuga servatum scripsit: « Mala de te fama spargitur, aut igitur hanc elue, aut vivere cessa. » Alia, cum filii in prælio fugissent, et ad ipsam venissent: « Quo, ait, per fugere voluistis, mala mancipia? an huc (vntrem ostendens) unde existis, redituri? » Alia filium e fuga adventantem cernens, rogavit quo loco essent res patrie; cumque is responderet « res esse occisios, tegula eum occidit, dicens: Ergo te infauste rei nuntium illi miserunt nobis? » Cum quidam narraret matri fratrem honesta morte occubuisse: « Nonne, ait, turpe est te talis comitatus occasionem amisisse? » Quid jam dicit fidelis, quid miles in castris Ecclesie? dicit utique cum Machabæis: Moriamur fortiter in prælio, nec inferamus crimen gloriæ nostræ. Dilatamus regnum Christi, toto orbe evangelizemus; si cadamus, si occidamur, Martyres resurgemus.

Particulatim vero S. Ambrosius, lib. II *De Salomone*, cap. II, Christum comparat aquilæ cum dracone pugnantem, quod fuit stemma Dan, dum ait: « Uti aquila serpentes devorat, et eorum venena calore concoquit interno, ita et Christus Dominus noster dracone percussio, id est diabolo lacerato, dum humanum sibi corpus assumit, peccatum illud quod hominum tenebat obnoxium, tantum perniciosum virus extinxit, sicuti Apostolus ait: « Et de peccato damnavit peccatum in carne sua. »

Verum aptius singula sigillatim ita adaptat Rabanus hic. Hæc, ait, castrorum acies est Ecclesia, tam novi quam veteris Testamenti. Levitæ sunt sacerdotes et clerus: hi sacra custodiunt, et pro eis depugnant, eosque ambit et protegit populus, qui a quatuor mundi plagis ad Ecclesiam venit; a singulis quatuor lateribus est trinitas tribuum, id est fides SS. Trinitatis; duodecim principes sunt duodecim Apostoli, quorum precibus et doctrina manitur Ecclesia.

Ab Oriente est Judas, quia ex Juda ortus est Christus, cuius nomen est Oriens. Rursus per Orientem, ubi erat introitus tabernaculi, significatur primitiva Ecclesia, et initium conversionis fidelium ad Christum: hic est Judas, id est confessio; et *Issachar*, id est merces et *Zabulon*, id est habitaculum fortitudinis: id est Confessoros Christi in Ecclesiam, quæ Dei domus est fortissima, per Christum introitum habent, ut in ea pro mercede eterna laborent.

Plaga Australis antiquam Dei plebem, olim a Deo illustratam significat: hic est *Ruben*, *Simeon* et *Gad*; quia S. Patres, qui intuitum mentis ad voluntatem Dei Patris videndam bæ exacerunt, obedientie studium rite illi implebant, accingentes se armis iustitiæ contra leonem rugientem et demonium meridianum, sibi que filium dicit: *Esto Ruben*, id est vide te esse filium Patris æterni; cui debes esse *Simeon*, id est obediens; ut sis *Gad*, id est accinctus contra demones. Rursus esto *Ruben*, id est, vide ut filios Deo procees.

Aquila significat Gentium multitudinem, quæ usque ad Christum tenebris et frigore infidelitatis torpuerat: hic est *Dan*, id est iudicium; *Aser*, id est beatus; et *Nephtali*, id est colluctans, vel dilatatus: quia spernentibus Judæis verbum Domini, iusto iudicio Dei, per multitudinem Gentium credentium dilatatus, et lucens Ecclesie populus, æternam beatitudinem sperare et querere non desistit.

Occidens, sive ultima pars tabernaculi, significat impletionem Ecclesie, quæ fiet in fine mundi, cum omnis Israel salvus fiet: hic sunt *Ephraim*, id est, crescens; *Manasse*, id est oblivio et *Benjamin*, id est filius dextere: quia tunc in persecutione Antichristi probabuntur, et meritis accrescent electi, tumque aderit hora, qua in oblivionem mortis perpetue impiis traditis, iusti ad dexteram Dei in æternum cum Domino regnaturi collocabuntur. Huc usque Rabanus.

Queritur quarto, quid hæc castra significant tropologicè et analogicè? sensus enim litteralis hic facilis est; sed spiritualis, qui hic occultatur, illustris est. Respondeo: Anima quælibet fidelis et sancta est tabernaculum Dei, ut dixi *Eccl. XXI, 4*. Aspectus ad Orientem significat mentis illuminationem et purgationem, quæ perficitur *Juda*, id est vera confessione; et *Zabulon*, id est forti pœnitentia; et *Issachar*, id est spe mercedis. Mer-

ridies significat mentis inflammationem et ardorem, quæ perficit *Ruben*, id est visio et procreatio filiorum in Spiritu; ac *Simeon*, id est obedientia; et *Gad*, id est fortitudo in adversis. Aquilo demonis et hostium aliorum tentamenta significat, contra quæ munimur castris *Dan*, id est metu extremi iudicii; et *Nephtali*, id est continua lucta; et *Aser*, id est memoria beatitudinis æternæ. Occidens significat perfectionem anime, quæ prestat *Ephraim*, id est fruges et incrementa continua honorum operum; ac *Manasse*, id est oblivio rerum temporalium; et *Benjamin*, id est dextera et virtus Patris nostri Dei: hæc omnia pene habet Abulensis hic, *Quest. ullum*.

Anagogicè, castra hæc eorum Beatorum, et civitatem celestem significant. Unde *Apoc. XXI, 16*, dicitur ipsa in quadre esse posita, æque ut hæc castra; atque duodecim habere portas, videlicet a quolibet latere et plaga tres, inscriptas nominibus duodecim tribuum filiorum Israel: duodecim enim tribus omnes veros Israelitas, id est electos, qui illi civitate doceantur, significant. Itaque ingreditur in castrum per portam *Levi*, vel ut *Levi*, sacerdos, qui bene preluit sacerdotio; ingreditur per *Juda*, vel ut *Juda*, princeps, qui bene preluit populo; ingredientur ut *Simeon*, qui suis prepositis fuerunt obediens; et ingredientur ut *Issachar*, vel *Manasse*, Monachi et Religiosi, qui voluptates presentes calcant, spe in æternam mercedem defixi; ingredientur per portam *Ephraim*, qui fructibus misericordie abundarint; per *Dan*, iusti iudices. Cætera collige et applica ex tropologia paulo ante assignata. Ita *Origenes, homil. 1*, et ex eo *Rabanus*.

9. PER TURNAS SUAS PRIMI EGREDIENTUR. — Non quod simul hæc tribus pari gressu proficiscerentur: hoc enim sæpe ob viarum angustias fuisse impossibile, sed quod prognati ex tribu *Juda* primi essent, preirentque cæteras omnes tribus. Duodecim ergo tribus in 4 acies fuerunt distribute, quæ hoc ordine procedebant. *Prima* acies, eaque fortissima erat tribus *Juda*: hæc non pari passu comitabatur, sed a tergo pone sequebatur proxime *Issachar*, deinde *Zabulon*: adeoque hæc tres tribus unam, videlicet primam aciem conflabant, 186 millium bellatorum, ut patet vers. 9. *Secunda* acies erat tribus *Ruben*, quæ sequebatur tribum *Zabulon*: post *Ruben* incedebat *Simeon*, post hunc *Gad*: eratque hæc acies secunda, æque ac prima, triplex, videlicet ex tribus jam dictis tribubus conllata, continebatque 180 millia bel-

latozum, ut patet vers. 16. Post hæc secundam aciem, in medio omnium castrorum proficisciebantur *Levite* cum tabernaculo. illud in partes dissolutum, et per varios distributum portandum. Post *Levitas* succedebat *tertia* acies *Ephraim*, cui conjuncta, et succedanea erat acies *Manasse*, deinde *Benjamin*: hæc acies continebat 408 millia bellatorum, ut patet vers. 21. Post hæc sequebatur *quarta* acies *Dan*, cui a tergo conjuncta erat *Aser*, deinde *Nephtali*. *Nephtali* ergo clauderat totum agmen omnesque alias tribus; hæc acies continebat 157 millia bellatorum, ut patet vers. 31.

17. LEVAVITUR AUTEM TABERNACULUM TESTIMONIUM PER OFFICIA LEVITARUM. — *q. d.* Tabernaculum dissolutum portabitur a Levitis, secundum distincta eorum ministeria, quæ cap. sequenti singulis Deus distribuit.

Nota: Incedebat *Levite* loco tutissimo, scilicet medio in castris, cum illa proficiscerentur: nam ante se habebant duas acies, puta sex tribus jam dictas; post se habebant duas pariter acies, puta sex alias tribus, unde hebraice est, *proficiscetur tabernaculum testimonii, et castra Levitarum in medio castrorum*. Quod sic intellige, non quasi omnes *Levite* simul essent in medio præcise, ut aliqui voluerunt, sed quod *Gersonite* et *Merarite* sequerentur primam aciem, sive primas tres tribus; *Caathite* vero sequerentur secundam aciem, et præcise essent in medio castrorum, ut discrete narratur cap. X, vers. 17 et 21. Ita *Andreas Masius* in cap. VI *Josue*.

QUOMODO ERIGETUR, ITA ET DEPONETUR. — Hæc verba non sunt in Hebræo hoc loco, sed cap. IV, unde ab interprete Latino huc videntur translata, lucis et charitatis causa (1).

29. NEPTALI. — Nota: Concordiæ causa Deus aptum hunc hisce quatuor tribubus dedit ordinem, ut videlicet, cum quatuor essent ancillarum *Jacobi* filii, videlicet *Balæ*, *Dan* et *Nephtali*; *Zelphæ* vero, *Gad* et *Aser*; ideoque unus alteri aciei (utpote que ternis tantum constabat tribubus) et vexillo iungendus foret, *Gad* iungeretur *Ruben*, *Dan* autem et *Nephtali*, *Bala* filii, medium *Aser* *Zelphæ* filium, amoris et unionis causa complecterentur.

(1) Rectius, in hebr. est, *quemadmodum castra melantur, ita proficiscuntur*, id est, quem locum et situm tabernaculum conventus in castrorum statione habet, eundem habet proficiscendo. Vulgati tamen versio probari potest, si nempe *הנה פה* tentoria figere, *בכרך* vero ea recellere, amovere.

Per portam Levi ibi in castrum bonnas- scilicet. per portam Jo- da bonnas- principis.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Veritas loco totidem primogenitorum Israel, suo cultui deponit Deus. Secundo, vers. 15, numerantur Levitæ ad 22 millia, et inter eos custodia rerum tabernaculi distribuitur.

1. Hæ sunt generationes Aaron et Moysi, in die qua locutus est Dominus ad Moysen in monte Sinai. 2. Et hæc nomina filiorum Aaron: primogenitus ejus Nadab, deinde Abiu, et Eleazar, et Ithamar. 3. Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum, qui uncti sunt, et quorum repletæ et consecratæ manus ut sacerdotio fungerentur. 4. Mortui sunt enim Nadab et Abiu, cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in deserto Sinai, absque liberis; functique sunt sacerdotio Eleazar et Ithamar coram Aaron patre suo. 5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 6. Applica tribum Levi, et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis ut ministrent ei, et exubent. 7. et observent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii, 8. et custodiant vasa tabernaculi, servientes in ministerio ejus. 9. Dabisque dono Levitas 10. Aaron et filiis ejus, quibus traditi sunt a filiis Israel. Aaron autem et filios ejus constitues super cultum sacerdotii. Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. 11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 12. Ego tuli Levitas a filiis Israel pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israel, eruntque Levitæ mei. 13. Meum est enim omne primogenitum, ex quo percensisti primogenitos in terra Ægypti: sanctificavi mihi quidquid primum nascitur in Israel ab homine usque ad pecus: mei sunt, ego Dominus. 14. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, dicens: 15. Numera filios Levi per domos patrum suorum et familias, omnem masculum ab uno mense et supra. 16. Numeravit Moyses, ut præceperat Dominus, 17. et inventi sunt filii Levi per nomina sua, Gerson et Caath et Merari. 18. Filii Gerson: Lebnî et Semei. 19. Filii Caath: Amram et Jesaar, Hebron et Oziel. 20. Filii Merari: Moholi et Musi. 21. De Gerson fuere familiae duæ, Lebnitica, et Semeitica: 22. quarum numeratus est populus sexus masculini ab uno mense et supra, septem millia quingenti. 23. Hi post tabernaculum metabuntur ad Occidentem, 24. sub principe Eliasaph filio Lael. 25. Et habebunt exubias in tabernaculo fœderis, 26. ipsum tabernaculum et operimentum ejus, tentorium quod trahitur ante fores tecti fœderis, et cortinas atrii: tentorium quoque quod appenditur in introitu atrii tabernaculi, et quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi et omnia utensilia ejus. 27. Cognatio Caath habebit populos Amramitas et Jesaaritas et Hebronitas et Ozielitas. Hæ sunt familiae Caathitarum recensite per nomina sua: 28. omnes generis masculini ab uno mense et supra, octo millia sexcenti habebunt exubias Sanctuarii, 29. et castrametabuntur ad meridianam plagam. 30. Princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel; 31. et custodient arcam, mensamque et candelabrum, altaria et vasa Sanctuarii, in quibus ministratur, et velum, cunctamque hujusmodi suppellectilem. 32. Princeps eorum Suriel filius Abihaiel: in plaga septentrionali castrametabuntur. 36. Erunt sub custodia eorum tabulæ tabernaculi et vectes, et columnæ ac bases earum, et omnia quæ ad cultum hujusmodi pertinent: 37. columnæque atrii per circuitum cum basibus suis, et paxilli cum funibus. 38. Castrametabuntur

ante tabernaculum fœderis, id est ad orientalem plagam, Moyses et Aaron cum filiis suis, habentes custodiam Sanctuarii in medio filiorum Israel; quisquis alienus accesserit, morietur. 39. Omnes Levitæ, quos numeraverunt Moyses et Aaron juxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino a mense uno et supra, fuerunt viginti duo millia. 40. Et ait Dominus ad Moysen: Numera primogenitos sexus masculini de filiis Israel ab uno mense et supra, et habebis summam eorum. 41. Tollesque Levitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel: ego sum Dominus; et pecora eorum pro universis primogenitis pecorum filiorum Israel. 42. Recensuit Moyses, sicut præceperat Dominus, primogenitos filiorum Israel, 43. et fuerunt masculi per nomina sua, a mense uno et supra, viginti duo millia ducenti septuaginta tres. 44. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 45. Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israel, et pecora Levitarum pro pecoribus eorum, eruntque Levitæ mei: ego sum Dominus. 46. In pretio autem ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum Levitarum de primogenitis filiorum Israel, 47. accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram Sanctuarii. Siclus habet viginti obolos. 48. Dabisque pecuniam Aaron et filiis ejus, pretium eorum qui supra sunt. 49. Tulit igitur Moyses pecuniam eorum qui fuerant amplius, et quos redemerant a Levitis 50. pro primogenitis filiorum Israel, mille trecentorum sexaginta quinque siclorum juxta pondus Sanctuarii, 51. et dedit eam Aaron et filiis ejus juxta verbum quod præceperat sibi Dominus.

1. HÆ SUNT GENERATIONES (id est, hi sunt filii) AARON ET MOYSI. — Est metonymia, qua actus ponitur pro effectu, scilicet generatio pro re producta et genita. Simili modo capitur generatio *Proverb. xxx, 42 et 43, Exodi 1, 6, Psal. xii, 8. Vide dicta Exodi viii, 26.*

AARON ET MOYSI. — Dices: Hic solius Aaron filii numerantur; ergo male additur *et Moysi*. Respondeo etiam Mosis filios hic numerari, videlicet inter Levitas: nam Levitæ, dicti Amramitæ, qui numerantur vers. 27 et 28, erant Moses et Aaron (hi enim sunt filii Amram) cum filiis suis: e quibus Aaron cum posteris suis sacerdotium est adeptus; postero vero Mosis cum reliquis Levitis Caathitis annumerati sunt. Vide I *Paralip. xxii, 13 et 14*, qua de causa et Aaron hic Moysi preponitur tanquam eo dignior, eo quod esset sacerdos et pontifex, quodque familia ejus a Deo electa et evecta esset ad sacerdotium; familia vero Mosis ad Levitas esset annumerata, eo quod ex Gentili matre, puta Sephora Medianitide, esset prognata, ait Auctor libri *De Mirabilibus Sacre Scripture*, cap. xxv, qui exstat apud S. Augustinum, tom. III.

Ubi nota, et vide partim miram Dei electionem, partim quam postero a parentibus sæpe degenerent: Moses enim fuit princeps et legislator, postero vero fuerunt ignobiles Levitæ, cum vice versa postero Aaronis patri in sacerdotio et pontificatu successerint.

3. QUORUM REPLETE ET CONSECRATE MANUS. — Et hic significat, id est. Vide *Can. 32. Replere enim manus, est consecrare manus ad sacerdotium: nam in consecratione manus sacerdotum novellorum implebantur, tum donis et sacrificiis, tum*

unctione olei (1); hinc Hebræis *implere manus* est consecrare sacerdotem. Quam phrasin imitatur Latinus interpres, *II Reg. xiii, 33*: « Quicumque, ait, volebat, implebat manus suam (id est, ungebat eam oleo), et fiebat sacerdos. » Simile est *II Paral. xii, 9*, et alibi.

6. APPLICA. — Hebr. *קָרַבְהוּ* *hæreb*, id est accedere fac, approxima, applica. Est hic electio, et separatio Levitarum, jussu Dei facta, ad ministerium tabernaculi, et obsequium sacerdotum. Hinc patet quam delirum sit figmentum Plutarchi in *Symposiis*, Levitas fuisse sacerdotes Bacchi, quem coluerint Hebræi, et in ejus honorem porcina abstinerint, dictosque esse Levitas, non a Levi patriarcha, sed a Lysio, seu magis ab Evio, que Bacchi sunt nomina.

Tropologie, Levitæ signabant statum Ecclesiasticum clericorum legis novæ: unde exubiant inter tabernaculum et castra; quia Ecclesiastici ex officio medi sunt inter Deum et populum. florum sacra mysteria pulchre significant ipsa eorum nomina vers. 17. *Levi* enim hebræice *edem* est quod additus et assumptus, scilicet a Deo ad ministerium tabernaculi. *Gerson* idem est quod advena. Ecclesiastici enim se genere debent quasi peregrinos et advenas terre, utpote. cum sint civis sanctorum et domestici Dei. *Caath* idem est quod dolens et lugens; a *כָּאָח* *ca* enim, id est

(1) Fortasse hæc phrasin etiam petitur ab aliquo ritu antiquo Orientis, quo insignia muneris in manus eorum, quibus illud conferebatur, tradebantur; quod hodie fieri in clericorum ordinationibus, dum scilicet singuli ministri instrumentum aut vas aliquod tangunt, Ostarium, v.g. Ecclesie claves, sacrum codicem Lectorem, uccellum Acolyti, etc.

Foras
Mosis
et
suo
suc-
cessit.
Cur?

Vers. 3.
Replere
manus
est con-
secrare.

Plutar-
chi con-
sentium
Levitas
dicit a
Lysio,
id est
Baccho.
Levitas
sunt cle-
rici.

menta ipsa mollia, videlicet vela et cortinas cum suis funibus, ut patet hoc vers. 26. Ubi advertit Caathis ceteris Levitis fuisse prelatos, et vasa maxima sacra custodisse et portasse, quia ex Caath per Amram descendebat Aaron et Moses: unde et Caathis præerat Eleazar, senior Aaronis filius, ut patet cap. seq., vers. 16.

28. HABEBUNT EXCURIAS. — Id est habebunt custodiam sanctuarii, quoad vasa que sequuntur. Patet ex Hebræo: vide dicta vers. 23.

31. ET VELUM. — quod oppanditur Sancta sanctorum; huius enim involvenda erat arca, portanda a Caathis, ut dixi vers. 26. Alia enim vela omnia, non a Caathis, sed a Gersonitis portabantur, ut ibidem dictum est.

37. PAXILLI CUM FUNIBUS. — Funes intellige eos quibus distendebantur et firmabantur columnæ tabernaculi, ut explicat Josephus: hosce enim custodiebant et portabant Merarite; nam alios funes, quibus vela paxillis in terra fixis firmabantur, et cortinas expendebantur, custodiebant et portabant Gersonite, ut patet vers. 26; itaque nulla est hic antilogia: funes enim columnarum ad Meraritas, funes vero velorum et cortinarum ad Gersonitas pertinebant.

39. OMNES LEVITE VIGINTI DUO MILLIA. — Universim erant 92300; nam Gersonite erant 7500, Caathis 8000, Merarite 6200, quæ conflata faciunt 22300.

Dices: Quomodo ergo numerantur hic tantum 22 milia?

Respondet: Id fit ideo, quia hæc 22 milia surrogata sunt pro totidem primogenitis Israelitarum, ut patet vers. 41. Reliqui ergo trecenti inter Levitas primogeniti fuerunt, ac proinde inter primogenitos censentur, non inter Levitas in hac redemptione, utpote qui et ipsi, ut primogeniti, redimi deberent, non autem redimerent alios (1).

Numerantur hic etiam Moses et Aaron; nam ait, « omnes Levite. » Nec enim Aaron erat primogenitus Amram patris sui, quia Maria soror Aaronis eo erat senior, ut colligitur Exod. II, 7. Erat enim ipsa puella grandis, cum Moses nasceretur; tunc autem Aaron tantum erat triennis, tribus enim annis tantum Aaron senior fuit Mose.

(1) Vox פְּרִימֹגֵנִית punctis super litteris in textu hebræo est insignita, nulla, ut credibile est, alia ex causa, quam ut hoc modo notaretur vocem illam in aliis codicibus esse; et si hic mittitur, consentit vers. 39 cum vers. 5, quo iubetur Moses, non Aaron, censum habere Levitarum, item cum vers. 11, 43 et 44, in quibus Mosen Deus abominatur saltem. Præstat tamen eam vocem hic legere, quod videtur Aaron, tribus sum princeps, affuisse Moysi, ut in cæteris tribubus censendis singularum principes. Nec quicquam obstat, quod antea non additur nomen Aaronis; nam non est tanta in Mosaicis stylo æquitas, ut omnia suo loco dicantur, quam sepe ex sequentibus solliquantur circumstantiæ in præcedentibus omisse.

41. TOLLES PECORA EORUM. — *g. d.* Separabis ab aliorum pecoribus pecora Levitarum, non ut illa immolentur, aut ab aliis auferantur, sed ut mili cum ipsis Levitis quasi dedicerentur sineque mea, sicut ipsi Levite mei sunt.

Nota: Delnceps in deserto non solverunt Israelite primogenita sua Deo, sed tantum in terra Chanaan; ceremonialis enim ibi non sunt servata nisi in Sina, de quo plura cap. v, 2. Levite autem nunquam solverunt primogenita sua, quia ipsi erant ministri, et quasi pecunia Dei; unde aliorum primogenita et decimas loco Dei recipiebant. Vide cap. v, initio (2).

46. IN PRETIO. — *g. d.* Ad redemptionem. Jubet enim hic Deus, ut pro primogenitis Israel Deo dentur et consecrentur Levite, cumque numerus primogenitorum excederet Levitarum numerum, personis 273: Levite enim erant præcise 22 milia, primogeniti vero Israel erant 22 milia, et insuper 273, hinc jubet Deus ut hi 273 pretio redimantur, scilicet quinque siclis in singula capita persolutis. Porro qui ex primogenitis Israel cum Levitis commutandi essent, qui vero pretio redimendi, sorte data decum est; unde censet Abulensis ex Rabbi Salomone, Mosen scripsisse tot chartulas, quot erant primogeniti Israel, sed in 273 chartulis scripsisse quinque siclos; eas deinde commutasse, jussisseque ut inde quinque primogeniti unam tollerent, atque illum in quem cadebat chartula, cui inscripti erant quinque sicli, debuisset eosdem Aaroni persolvere, itaque se redimere.

48. DABISQUE AARON PRETIUM EORUM QUI SUPRA SUNT. — qui superant numerum Levitarum, quique proinde pretio se redimere debent.

50. PRO PRIMOGENTIS FILIORUM ISRAEL. — qui scilicet excedebant numerum Levitarum, ideoque cum eis non fuerant commutati, sed pretio redempti, *g. d.* Pecunia primogenitorum 273 se redemptionem ascendit ad 1365 siclos.

(2) Vers. 48. Incredibilis quibusdam visa est primogenitorum paucitas in populo, qui habebat 603, 550 ætatis militaris, quibus adhuc addendi sunt qui non censentur, masculi, inter primam ætatem mensum et vicissimum annum; hi vero ad eos relati, qui vicissimum annum superarant, sunt ut 10, imo ut 12 ad 30: ita ut ex 42 circiter Israelitis singuli tantum sint primogeniti. Quem nodum ut expediatur interpretet, recte observant, a) non esse computandos eos, qui licet ipsi essent primogeniti, tamen jam erant conjugati et familie aliquis capiti; b) in omnibus his familiis, in quibus prima proles feminea fuerit, nullum fuisse primogenitum; c) apud Israelitas in usu fuisse polygamiam; in numerosissimis autem familiis polygamis tunc tantum fuisse primogenitum, si primo ex parte soboles mascula esset: si femina, nullus in tali familia poterit esse primogenitus, licet quamplurimi in ea nati sint illi. Cf. Orm. a Lap. tom. I. pag. 346, col. 3, § 2. *Sursum.*

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Numerantur Levite ab anno trigesimo 8580, qui portant vasa tabernaculi cum movenda sunt castra: et Caathis quidem assignatur altare utrumque, arca, mensa et candelabrum; Gersonitis vero vela et cortinae, vers. 24; Meraritis autem tabula, columna et bases, vers. 31.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens: 2. Tolle summam filiorum Caath de medio Levitarum per domos et familias suas, 3. a trigesimo anno et supra, usque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur ut stent et ministrent in tabernaculo federis. 4. Hic est cultus filiorum Caath: Tabernaculum federis, et Sanctum sanctorum 5. ingredientur Aaron et filii ejus, quando movenda sunt castra, et deponent velum quod pendet ante fores, involventque eo arcam testimonii, 6. et operient rursum velamine ianthinarum pellium, extendentque desuper pallium totum hyacinthinum et inducent vectes. 7. Mensam quoque propositionis involvent hyacinthino pallio, et ponent eum ea thuribula et mortariola, cyathos et crateras ad liba fundenda: panes semper in ea erunt; 8. extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento ianthinarum pellium, et inducent vectes. 9. Sument et pallium hyacinthinum quo operient candelabrum cum lucernis et forcipibus suis et emunctoriis et cunctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt; 10. et super omnia ponent operimentum ianthinarum pellium, et inducent vectes. 11. Nec non et altare aureum involvent hyacinthino vestimento, et extendent desuper operimentum ianthinarum pellium, inducentque vectes. 12. Omnia vasa, quibus ministratur in Sanctuario, involvent hyacinthino pallio, et extendent desuper operimentum ianthinarum pellium, inducentque vectes. 13. Sed et altare mundabunt cinere, et involvent illud purpureo vestimento, 14. ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio ejus utuntur, id est, ignium receptacula, fuscullas ac tridentes, uncinos et batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine ianthinarum pellium, et inducent vectes. 15. Cumque involverint Aaron et filii ejus Sanctuarium et omnia vasa ejus in commotione castrorum, tunc intrabunt filii Caath ut portant involuta; et non tangent vasa Sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo federis: 16. super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cuius curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas, et compositionis incensum, et sacrificium, quod semper offertur, et oleum unctionis, et quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, et quod semper offertur, et oleum unctionis, et quidquid ad cultum tabernaculi Moysen morientur. 17. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens: 18. Nolite perdere populum Caath de medio Levitarum; 19. sed hoc facite eis, ut vivant, et non moriantur, si tetigerint Sancta sanctorum. Aaron et filii ejus intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, et dividunt quid portare quis debeat. 20. Alii nulla curiositate videant quæ sunt in Sanctuario priusquam involvantur: alioquin morientur. 21. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 22. Tolle summam etiam filiorum Gerson per domos ac familias et cognationes suas, 23. a triginta annis et supra, usque ad annos quinquaginta. Numera omnes qui ingrediuntur et ministrant in tabernaculo federis. 24. Hoc est officium familiæ Gersonitarum, 25. ut portant cortinas tabernaculi et tectum federis operimentum aliud, et super omnia velamen ianthinum, tentoriumque quod pendet in introitu tabernaculi federis, 26. cortinas atrii, et velum in introitu quod est ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare pertinent, funiculos, et vasa ministerii,

27. jubente Aaron et filiis ejus, portabunt filii Gerson : et scient singuli cui debeant oneri mancipari. 28. Hic est cultus familiae Gersonitarum in tabernaculo fœderis, eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis. 29. Filios quoque Merari per familias et domos patrum suorum recensetis, 30. a triginta annis et supra, usque ad annos quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad officium ministerii sui, et cultum fœderis testimonii. 31. Hæc sunt onera eorum : Portabunt tabulas tabernaculi et vectes ejus, columnas ac bases earum, 32. columnas quoque atrii per circuitum cum basibus et paxillis et funibus suis. Omnia vasa et suppellectilem ad numerum accipient, sicque portabunt. 33. Hoc est officium familiae Meraritarum et ministerium in tabernaculo fœderis ; eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis. 34. Recensuerunt igitur Moyses et Aaron et principes synagogæ filios Caath per cognationes et domos patrum suorum, 35. a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi fœderis : 36. et inventi sunt duo millia septingenti quinquaginta. 37. Hic est numerus populi Caath qui intrant tabernaculum fœderis : hos numeravit Moyses et Aaron juxta sermonem Domini per manum Moysi. 38. Numerati sunt et filii Gerson per cognationes et domos patrum suorum, 39. a triginta annis et supra, usque ad quinquagesimum annum, omnes qui ingrediuntur ut ministrent in tabernaculo fœderis : 40. et inventi sunt duo millia sexcenti triginta. 41. Hic est populus Gersonitarum, quos numeraverunt Moyses et Aaron juxta verbum Domini. 42. Numerati sunt et filii Merari per cognationes et domos patrum suorum, 43. a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi fœderis : 44. et inventi sunt tria millia ducenti. 45. Hic est numerus filiorum Merari, quos recensuerunt Moyses et Aaron juxta imperium Domini per manum Moysi. 46. Omnes qui recensiti sunt de Levitis, et quos recenseri fecit ad nomen Moyses et Aaron, et principes Israel, per cognationes et domos patrum suorum, 47. a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, ingredientes ad ministerium tabernaculi, et onera portanda, 48. fuerunt simul octo millia quingenti octoginta. 49. Juxta verbum Domini recensit eos Moyses, unumquemque juxta officium et onera sua, sicut præceperat ei Dominus.

2 et 3. TOLLE SUMMAM FILIORUM CAATH, etc., a TRIGESIMO ANNO ET SUPRA USQUE AD QUINQUAGESIMUM ANNUM, OMNIBUS QUI INGIREDIUNTUR UT STENT ET MINISTRENT IN TABERNACULO. — Cap. superiori, vers. 15, a mense primo ætatis numerati sunt Levitæ, qui surrogatebantur totidem pene primogenitis; hic vero numerantur Levitæ ab anno trigésimo, quia hic numerantur tantum viri fortes, qui gravia onera et partes tabernaculi portare possent, cum movenda erant castra. Pari modo apud Hebræos, nemo ante annum trigésimum docere poterat : unde anno trigésimo cœpit tam Christus, quam Joannes Baptista predicare. E t enim hæc ætas maturi judicii, et justæ auctoritatis.

Simili modo in sacerdotibus verissimè est statim fuisse ætatem, antequam sacerdotio fungi non possent, ut Abulensis, *Quæst.* XLII; sed quænam ea fuerit, nusquam in Scriptura exprimitur. Quod enim Josaphat tradidit, Hyrcani filium anno ætatis decimo octavo pontificatum functum esse, merito dubitari licet an id recte et secundum jura sit actum. Si enim in Levitis major ætas requisita fuit, ergo multo magis in sacerdotibus et pontificibus.

3. OMNIUM QUI INGIREDIUNTUR UT STENT. — Hebr. *omnis qui ingreditur ad militiam, vel exercitum.* Hunc enim significat Hebræum נצף *tsaba*; Noster tamen *tsaba* veritatem stationem, quia *tsaba* deducit a נצף *tsab*, id est stetit : unde et Hebrææ lingue periti, ut Mercerus, Forsterus et alii docent exercitum vocari *tsaba*, id est stationem, quia est statio militaris.

Militia porro, vel statio vocatur hic ipsa ministratio Ecclesiasticæ Levitarum in tabernaculo, uti veritatem noster Interpres vers. 38. Hæc enim militia est, non humana, sed divina, qua ordinatissima serie instar militum excubabant Levitæ, *primo*, ad custodiam tabernaculi; *secundo*, ad illud portandum et protegendum; *tertio*, ad subservendum sacerdotibus, ut sacrificia rite peragerentur, atque ad omnem sacrum famulatum Dei. Hunc hebraismum imitatus S. Paulus, Timotheum Episcopum hortatur, ut « militet bonam militiam, habens bonam fidem et conscientiam. » *1 Timoth.* 1, 8. Clerici ergo sunt milites, quorum duces et antesignani sunt Episcopi. Militia enim Hebræis omnem famulatum significat : hinc Levitæ, an-

geli, cœli, sidera omnesque creaturæ vocantur milites Dei, diciturque Deus sabaoth, id est exercituum, puta militum jam dictorum, estque Sabaoth unum ex decem nominibus Dei, quod S. pontificiam nunc *Evangelium*, id est virtutum, sive potentiarum; nunc *pantheozonem*, id est omnipotentem, omniaque vincentem, omnibus dominantem vertunt, teste S. Hieronymo, *epist.* 136 *ad Marcellianum*. Ubi Nota : Levitæ hic dicuntur ingredi in militiam, scilicet Dei et tabernaculi; alii vero vulgares milites ad bellum euntes, dicuntur egredi in militiam, quia peregre ad bellum et hostes suos proficiscuntur.

4. HIC EST CULTUS. — hoc est ministerium, hæc functio sacra Caathitarum. Patet ex Hebræo (1).

4 et 5. SANGUINUM SANGUINUM INGIREDIUNTUR AARON ET FILII EJUS. — Hinc patet, etiam minores sacerdotes ingressos esse Sanctum sanctorum ad illud dependendum, cum movenda erant castra. Unde quod *Levit.* xvii, et *ad Hebr.* ix, 7, dicitur, quod solus pontifex simul in anno ingrederetur Sanctum sanctorum, intellige, quando fixa erant castra, in hisque quietum consistebat tabernaculum, ad ministrandum et sacris operandum in eo : hoc enim solus erat pontifex; non autem quando in motu castrorum dissolvendum erat tabernaculum : hoc enim erat minorum sacerdotum, ut bene probat Abulensis, *Quæst.* V; nam quando dissolvendum erat Sanctum sanctorum, tunc subducebat Deus, vel potius angelus, corpus illud sive nebem que incubabat et quasi insidebat propitiatorio, dabatque oracula : unde tunc non erat periculum irreverentiæ, aut quod minores sacerdotes corpus illud Deum representans essent visuri. Addit Abulensis, *Quæst.* XVIII, ipsos Levitæ, puta Caathitas, ingressos esse Sanctum sanctorum, ut ejus suppellectilem, puta arcam, Cherubim et propitiatorium a sacerdotibus involuta et colligata exportarent, uti dicitur vers. 15, quia his loco suo amotis et involutis, omnis gloria Sancti sanctorum jam erat ablata, consebaturque jam locus iste non esse sacer, sed communis et quasi profanus.

5. DEPONENT VELUM. — quod dividit Sanctum a Sancto sanctorum; itaque sacerdotes involvebant primo arcam et Cherubim hoc velo : deinde pallio cocineo pari modo involvebant mensam, altare et candelabrum, que erant in Sancto. Hæc enim habebantur sancta et sacra, adeo ut ne Levitis quidem ea nuda tangere, aut videre liceret sub pena mortis, uti hic dicitur. Omnia ergo vasa hæc involvebant et velabant sacerdotes, cum movenda erant castra, ideoque dissolvendum erat tabernaculum, deinde ea velata Levitis, proprie tantum, portanda tradebant. Secundo accedebat Gersonitæ, convolventes et efficientes suas corti-

nas et vela. Ultimo veniebant Merarite, columnas et tabulas tabernaculi dissolventes et exportantes.

Contrarius erat ordo in erectione tabernaculi, cum figenda erant castra : tunc enim primi accedebant Merarite, ut figerent columnas et compingerent tabulas tabernaculi. Secundo veniebant Gersonite, ut illa suis cortinis et velis obducerent. Tertio et ultimo accedebant Caathite, ut tam in Sancto, quam in Sancto sanctorum sua vasa velata deponerent : quo deinde sacerdotes evolabant, suisque locis collocabant.

6. ET INDUCENT VECTES. — non in arcam, quia jam in eam induelli erant, et nunquam extrahantur, ut patet *Exodi* xxv, 15; inducent ergo et imponent hos vectes in humeros portantium, puta Caathitarum.

7. THURIBULA. — Hæc primo loco ponit noster Interpres, cum in Hebræo ponantur ultimo loco, idque ad hoc, ut vasa propria libaminum, puta cyathos et crateras, jungat cum eo quod sequitur, *ad liba*, id est *libamina* (ut habent Hebræi) *fundenda*; thus enim simul cum sacrificiis adolebatur, quod in thuribulis hic servabatur; in mortariolis vero, id est scutellis, excipiebatur similia pro mincha, sive sacrificio farreo; in cyathis denique et crateribus excipiebatur vinum, vel oleum ad libandum et effundendum. Hoc enim significat *ad ad liba fundenda*. Ubi nota : Licet thus et farina subinde vocentur libamina, proprie tamen sola liquida, ut vinum et oleum, libamina sunt.

PANES (propositionis) SEMPER IN EA ERUNT. — « In ea, » scilicet mensa. Intellige hæc, in terra promissionis, ubi Hebræi in quiete futuri, rite culturi erant Deum, et hæc ceremonias servaturi. Ita aliqui. Verum contrarium videtur verius; loquitur enim hic Moses de eo quod faciendum erat in deserto, cum movenda erant castra, et convasanda suppellex tabernaculi.

10. ET INDUCENT VECTES. — in candelabro nulli erant vectes; unde eos alligabant sarcinæ candelabri, deinde eos in humeros imponebant, itaque portabant candelabrum : in arca vero, mensa et altari erant vectes; unde quod mox vers. 11, de altari dicitur : « Inducentque vectes, » intellige non in altare, sed in humeros portantium, uti dixi vers. 6 (2).

11. ALTARE AUREUM. — altare thymiamatis, quod factum erat ex lignis setim, sed obductum laminis aureis, cum altare holocaustorum obductum esset laminis æneis per latera.

13. SED ET ALTARE (holocaustorum) MUNDABUNT CINERE. — tum victimarum in eo combustarum in Sina, tum lignorum, quibus deinceps fovendus est ignis sacri, juxta præceptum Dei latum *Levit.* cap. vi, vers. 12. Nam post egressum ex Sina, deinceps non sacrificarunt Hebræi victimas vivas in deserto.

(1) Hebr. est, hoc est officium, seu ministerium filiorum Caath in tabernaculo fœderis, scilicet in Sancto sanctorum; vel, res sanctissimas, scilicet illi curabunt.

14. FUSCULAS, AC TRIDENTES, UNGUOS. — In Hebraeo pro his tribus est una vox מִדְּלֵגוֹת *midlegot*, quae significat fuscinulam, sive ea tridens sit, sive unidens, puta uncinus unius dentis. Omittuntur hic phialae, quae habentur in Hebraeo, de quo dixi *Exodi xxv, 29*.

15. NON TANGENT VASA, nuda scilicet, et non operata. Addit S. Thomas Levitas nec ipsa vasa, licet involuta, sed tantum veves eis impositos tegisse.

Tropologicè Origenes, *homil. 4*: « Plebs, ait, Christiana Sancta sanctorum velata super humeros portat, dum Sacramenta suscipit, et praecepta implet, quorum rationem non intelligit. »

16. SUPER QUOS (Caathitas) ERIT ELEAZAR, — ut pote ex Caath oriundus. Gersonitis vero et Meraritis praerat Ithamar, junior Aarons filius, sed ita ut super omnes superintenderet, et generalem providentiam gereret Eleazar.

AD CUIUS (Eleazari) CURAM PERTINET OLEUM, INCENSUM, ET SACRIFICIUM (iugo) QUOD SEMPER OFFERTUR. — Non quod solus Eleazar sacrificaret, aut adoleret incensum, sed quod ejus erat curare et prospicere ne materia haec, puta ne oleum, similia et incensum deesset. Haec cura quoad aliqua, postea in Levitas partita est, videlicet cura similia, vini, thuris, olis et aromatum, ut patet I *Paralip. ix, 29*.

18. NOLITE PERDERE POPULUM CAATH, — ne permittatis Caathitas perdi et occidi a me, quod fiet, si tangant Sancta sanctorum, id est vasa tabernaculi sanctissima.

23. HIC EST CULTUS, — hoc est ministerium Gersonitarum. Hebraeum enim עֲבֹדָה *eboda* significat opus, servitium, ministerium, et quia hoc hic sacrum erat, ideo a nostro Interprete vocatur cultus.

37. HOS NUDERAVIT MOYSES ET AARON, JUXTA SERMONEM DOMINI PER MANUM MOYSI. — *Ts per manum Moysi* refer non ad « numeravit, » sed ad « sermonem Domini, » q. d. Numerati sunt omnes juxta sermonem et imperium Domini, qui id fieri iussit « per manum Moysi, » id est per Mozen ministrum et instrumentum suum. Hoc enim significat manus, utpote quae in homine est organum organorum.

49. RECENSUIT EOS MOYSES, UNUMQUEQUE JUXTA OFFICIUM ET ONERA SUA, — dicendo videlicet, et singulis imperando: Hi Gersonite portant cortinas tabernaculi, isti sagum cilleimum, illi velum ostii, et similiter Meraritis et Caathitis, particulae quibusque sua munia dispertiendo. Atque haec videtur fuisse tota functio, totumque officium Levitarum ordinarium usque ad Davidem, videlicet portare et custodire vasa tabernaculi, uti indicatur I *Paral. xxiii, 26*. David vero, ut ibidem dicitur, officium canendi, sive psallendi, alioque eis attribuit, et inter eos distribuit. Dico ordinatum: nam extraordinarie Levite in victimis exornandis, concidendis et cremandis juvabant

sacerdotes, quando ipsi ad ea non sufficiebant. David Levitis.

Ex his legis veteris ministris ortum habuerunt ministri legis novae, id est ad eorum exemplum in Ecclesia sunt constituti: puta ex Levitis diaconi, ex sacerdotibus filii Aaron presbyteri, ex pontificis Episcopi, ex cantoribus templi cantores Ecclesiae, ex Aaron et filii ejus, qui componebant lucernas, *Exod. xxvii, 21*, acolyti, quos ceroferrarios vocant; ex Nalimeis, de quibus dicendum est *Josue cap. ix, vers. ultim.*, subdiaconi; ex Nazareis, de quibus cap. vi, Religiosus. Ita docet Innocentius III, lib. I *De sacro Altaris mysterio*, a cap. ii usque ad vii. Jam sit tantum fuit officium Levitarum veterum, qui tantum circa tabernaculum sacerdotibus subserviebant, ut Deus sigillatim hic singulis sua munia operose assignet, quantum erit officium Diaconorum et ministrorum novi Testamenti, qui sacrificio corporis et sanguinis Christi deserviunt! sane angelum est, et ab angelis saepe usurpatum.

Cum aliquando die Paschae in ecclesia S. Mariae Majoris Gregorius I Pontifex celebraret, et « pax Domini sit semper vobiscum, » dixisset, angelus Domini alta voce respondit: « Et cum spiritu tuo. » Propter quod Pape ipsa die ibidem celebranti, et « pax Domini, » etc. dicebatur, nihil responderet, inquit Joannes Diaconus, in Vita S. Gregorii.

Proculus Episcopus et Martyr e Syria Roman venit tempore Justinii Imperatoris, quod tunc Romanam provinciam pereuntes predicabat, miraculis ac vitae sanctitate refulgens. Is cum die quadam rem sacram faceret presente Valentino Episcopo Interamneni, angelus Domini acceptum de altari calicem in aera videntibus omnibus sublevavit, sanctus autem presbyter de mandato angelum sanguinem consecratum libavit. Ita refert Petrus Episcopus Aquilinus, lib. I *Catal. Sanct.* cap. xv.

In Vita S. Oswaldi Episcopi Vigorniensis, qui vixit anno Domini 1470, narratur quod angelus ipsi sacrificanti ministrari officiose, et ad singula responderit.

Frater Joannes de Parma, Generalis Franciscanorum, hora constituta venit ad sacrificandum, nec comparebat frater ministraturus: mox adest angelus, et fit minister, vultu ac veste reverens Religiosum. Sacrificio finito venit frater, rogatque: Placeat, pater mi, Sacrum facere? Tum vir Dei cognovit angelum, non Religiosum, Sacro ministrasse. Ita habent eorum Chronica, tomo II, lib. I, cap. lvi.

S. Nilus Abbas, epistola ad Anastasium Episcopum

(1) Postrema hujus versus verba ex hebr. sic Maurer erit, recensuit ejus, Moysi, id est, in censum ab eo relati fuerunt ii, quos Jova Mozen censere jusserat. Aili אֵלֶּיךָ positum putant pro בְּאֵזְרִי, prout.

pum, scribit de S. Joanne Chrysostomo eum, quoties fere celebrabat, angelos vidisse: « Cum crepisset, ait, sanctum sacrificium, plurima statim ex illis virtutibus a caelo descendentes, stolis indute splendidissimis, nudis pedibus, intentis oculis, prone altari, magno cum silentio et reverentia, quoad venerandum illud mysterium expletum fuit, circumsteterunt. Deinde hae illae singulae per totam domum diffusae, presbyteris et diaconibus distributionem corporis et profusi sanguinis ministrantibus adhaeserunt, satagentes, et sedulo adjuvantes. »

Audi magis mirandum. Christus Dominus dedit sacram communionem S. Dionysio Areopagite. Nam cum ipse carcere cum Rustico et Eleutherio clauderetur, nec posset celebrata, apparuit ei Christus cum angelorum multitudine, et accipiens panem sanctum dedit illi dicens: « Accipe hoc, mi care, quod mox tibi complebo una cum Patre meo; quoniam mecum est maxima merces tua, et his, qui audierint te, salus in regno meo. Nunc

age fortiter, et memoria tua erit in laude. » Ita hilduinus in Vita S. Dionysii.

S. Bonaventura ex humilitate abstinentis sacra communionem, quasi indignum, particulam consecratae hostiae de manu celebrantis per angelum accepit, qui eam illius ori immisit, significans ut omnem saepe celebrandi scrupulum amoveret et cum Creatore suo, a quo amabat, familiariter conversaretur. Ita habet ejus Vita.

Idem contigit cui tam sanctae matronae, cui nomen Bertranda, ut habetur in Vita S. Elzearii, cap. xvii.

In Vita SS. Faustini et Lovitae Martyrum legitimus, quod, cum ipsi Secundum militem Mediolani baptizassent, et sacram communionem ei dare vellet, nec haberent panem ex quo eum conficerent, a columba delatum acceperint, eique sumentum porrexerint. Columba, quae est symbolum Spiritus Sancti, significabat in Ecclesiastica Spiritum Sanctum quoque adesse. Nam ubi est Filius, ibi est et Pater, et Spiritus Sanctus.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Subet Deus inmundos castris ejici. Secundo, vers. 12, fert legem zelotypiae, qua mariti uxores de adulterio suspectas per aquas maledictas explorent.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Praecepit filiis Israel, ut eiciant de castris omnem leprosum, et qui semine fluit, pollutusque est super mortuo. 3. Tam masculinum quam feminam eicie de castris, ne contaminent ea cum habitaverim vobiscum. 4. Feceruntque ita filii Israel, et ejecerunt eos extra castra, sicut locutus erat Dominus Moysi. 5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 6. Loquere ad filios Israel: Vir, sive mulier, cum fecerint ex omnibus peccatis, quae solent hominibus accidere, et per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, 7. confluebunt peccatum suum, et reddent ipsum caput, quantaque partem desuper, ei in quem peccaverint. 8. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, et erit sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia. 9. Omnes quoque primitiae, quas offerunt filii Israel, ad sacerdotem pertinent; 10. et quidquid in Sanctuarium offertur a singulis, et traditur manibus sacerdotis, ipsius erit. 11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 12. Loquere ad filios Israel, et dices ad eos: Vir, cujus uxor erraverit, maritumque contempnens, 13. dormierit cum altero viro, et hoc maritus deprehendere non quiverit, sed latet adulterium, et testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro: 14. si spiritus zelotypiae concitaverit virum contra uxorem suam, quae vel polluta est, vel falsa suspitione appetitur, 15. adducet eam ad sacerdotem, et offeret oblationem pro illa, decimam partem salsi farinae hordeaceae: non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelotypiae est, et oblatio investigans adulterium. 16. Offeret igitur eam euerdos, et statuet coram Domino: 17. assumetque aquam sanctam in vase fictili, et paulillum terrae de pavimento tabernaculi mittet in eam. 18. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, et ponet super manus illius sacrificium recor-